

ارزیابی توان و تبیین کاربرد هزینه یابی بر مبنای فعالیت جهت تعیین بهای تمام شده پول در شبکه بانکی کشور

دکتر فریدون رهنمای رودپشتی^۱

جمال بهری ثالث^۲

عسگر پاک‌مرام^۳

تاریخ پذیرش: ۸۷/۰۳/۰۳

تاریخ دریافت: ۸۷/۱۲/۲۵

چکیده:

در روابط اقتصادی هر کشور، موسسات مالی نقش بسیار مهم و حساسی را بر عهده دارند و با افزایش رقابت در فعالیتهای سنتی، پیچیده شدن مبادلات و گسترش بازارهای مالی، فعالیت های موسسات مالی و اعتباری هر رو ابعاد گسترده تری به خود می گیرد. این موسسات پیوسته تلاش می کنند با اجرای سیاستهای متناسب با تقاضای بازار و تنوع بخشیدن به خدمات خود و بهبود آن سهم بیشتری از تقاضای بازار را به خود اختصاص دهند. این دو استراتژی در بطن خود نیازمند چرخش های استراتژیک در فن آوری ارائه خدمات و ارزش آفرینی برای مشتریان است. یکی از موضوعات مطرح در این زمینه، بهره گیری از شیوه مناسب تعیین دقیق بهای تمام شده محصولات می باشد. در واقع عملیاتی کردن سه عامل حیاتی کیفیت، زمان و بهای تمام شده (عناصر مثلث بقاء) در دنیای رقابتی و در حال تغییر امروز ضامن تداوم فعالیت همه موسسات است، که در این مقاله سعی شده است به یکی از مهمترین عناصر این مثلث، یعنی بهای تمام شده پول در شبکه بانکی کشور پرداخته شود. لذا در این پژوهش با بیان نحوه تعیین بهای تمام شده در نظام بانکی کشور و بررسی کامل تمام ابعاد آن از لحاظ مطابقت با قواعد بانکداری اسلامی، قانونی، علمی و همچنین بررسی نتایج استفاده از روشهای مختلف تعیین این قیمت، سعی شده مدل مناسبی برای تعیین بهای تمام شده پول انتخاب و ارائه گردد. جهت آزمون مدل پیشنهادی با استفاده از اطلاعات عملیاتی و مالی موسسه مهر استان آذربایجان غربی بهای تمام شده پول محاسبه و مورد تحلیل قرار می گیرد. نتایج کلی حاصله از این بررسی ها بیانگر موارد ذیل بوده است.

الف) برای جلوگیری از هرگونه انحراف و اخذ گزارشات مالی مناسب و بویژه رعایت اصول بانکداری اسلامی، مبنای تعیین قیمت خدمات مالی و اعتباری در موسسات مالی و اعتباری و بانکها الزاماً، باید بر اساس بهای تمام شده باشد.
ب) روش های متداول فعلی برای تعیین بهای تمام شده مناسب نیست و بهترین روش تعیین بهای تمام شده برای بانکها و موسسات مالی و اعتباری استفاده از روش هزینه یابی بر مبنای فعالیت (ABC) می باشد.

واژه های کلیدی: سیستم هزینه یابی بر مبنای فعالیت، بهای تمام شده، شبکه بانکی کشور

^۱ - دانشیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات - نویسنده اصلی و مسئول مکاتبات Email: rahnama@iau.ir

^۲ - دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات و عضو هیات علمی واحد ارومیه Email: bhrysls@yahoo.com

^۳ - دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات و عضو هیات علمی واحد بناب Email: pakmaram@gmail.com

۱- مقدمه

بررسی و تحلیل روش تعیین بهای تمام شده منابع مورد استفاده بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری را، مورد کنکاش قرار دهد و همچنین سعی دارد خارج از فضای امرانه تعیین نرخ اعطای تسهیلات، شیوه‌ای را پیشنهاد کند که بتواند مبنای عمل قرار گرفته و موجبات رعایت قواعد نظام بانکداری اسلامی را فراهم آورده و در عین حال بر شفافیت صورتهای مالی بیافزاید. بنابراین ضرورت تحقیق حاضر بیش از گذشته آشکار شده است و علاوه بر مطالب فوق دو موضوع مهم ذیل لزوم توجه به تعیین دقیق بهای تمام شده را مضاعف می‌کند:

اول اینکه، با توجه به ماهیت ساختاری این نوع موسسات، که به صورت شبکه‌ای از شعب اداره می‌شوند، باید آنها روش مناسبی جهت تعیین بهای تمام شده و ارزیابی هر یک از اجزای شبکه خود (شعب) داشته باشند و ثانیاً، با عنایت به تفاوت عمده هزینه‌های تشکیل دهنده قیمت تمام شده منابع باید نهایت دقت مبذول گردد تا تعیین کارایی هر یک از شعب موسسه به درستی صورت پذیرد و از اتخاذ تصمیم‌گیری‌های غلط جلوگیری شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- اهداف نظام بانکی در چارچوب قانون عملیات بانکی اسلامی را می‌توان چنین برشمرد (قانون عملیات بانکی اسلامی)^۱:

الف - استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصادی کشور.

ب - فعالیت در جهت تحقق اهداف، سیاستها و برنامه‌های اقتصادی دولت با ابزارهای پولی و اعتباری.

ج - ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش تعاون عمومی و قرض الحسنه از طریق جذب و جلب وجوه آزاد، اندوخته‌ها، پس‌اندازها، سپرده‌ها و

رقابت برای بهبود کیفیت محصولات و خدمات، سرنوشت همه صنایع و مؤسسات خدماتی را رقم می‌زند. تاکنون مطالعات متعددی در ارتباط با بهبود کیفیت و تنوع محصولات و عوامل مؤثر بر آن صورت گرفته، اما کمتر به مؤسسات خدماتی پرداخته شده است. نظام بانکی دولتی ایران و موسسات مالی و اعتباری وابسته به دولت با بیش از ۱۷۰۰۰ شعبه و ۱۶۰,۰۰۰ نفر^۱ نیروی انسانی شاغل، به عنوان مراکز مالی که اکثریت مردم با آنها سروکار دارند، امروزه با چالش‌های زیادی مواجه شده است. حضور بانک‌های خصوصی، زمزمه فعالیت بانک‌های خارجی و همچنین پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی، نیاز به تغییر نگرش در نحوه ارائه خدمات را به یک الزام تبدیل نموده است. الزامی که خود نیازمند راهبردهای متنوعی است تا بتوان به وسیله آنها بر چالش‌های مذکور فائق آمد.

استراتژی بهبود و تنوع خدمات و تعیین بهای فروش آنها از جمله این راهبردها هستند. این دو استراتژی در بطن خود نیازمند چرخش‌های استراتژیک در فن‌آوری ارائه خدمات و ارزش آفرینی برای مشتریان می‌باشند. به موازات تحول در فن‌آوری و ساختار اجتماعی جامعه، چرخش از بانکداری متعارف به بانکداری الکترونیک، یک بسترگریز ناپذیر برای بهبود و تنوع خدمات خواهد بود. همچنین توجه به سرمایه‌های انسانی بانک‌ها به عنوان یک گام بنیادین در جهت بهبود کیفیت خدمات و ارزش آفرینی برای مشتریان تلقی می‌گردد. مدیریت ریسک، مدیریت هزینه و همچنین گستره خدمات مطابق با استانداردهای بانک‌های جهانی می‌طلبد، تا بانک‌ها همزمان با اتخاذ استراتژی خصوصی‌سازی، به ایجاد زیر بنای علمی برای تعیین نرخ تسهیلات اعطایی و قیمت تمام شده پول بپردازند. این پژوهش برآن است تا با کالبد شکافی فضای فعالیت نظام بانکی، معرفی چالش‌های مختلف،

ای مواجهه است. در سالهای اخیر چالش‌هایی فرا روی سیستم بانکی بیش از پیش شده است.

الزامات قانونی در بانکداری اسلامی، بانکها را ملزم به تهیه ساز و کار بهای تمام شده می‌کند. یکی از این الزامات قابل توجه در این زمینه پرداخت سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری نزد بانکها به سپرده‌گذاران و دیگری اخذ کارمزد (قیمت کار انجام شده) برای ارائه خدمات است که البته مورد اول در حال حاضر با توجه به موضوع تودیع سپرده‌های قانونی مربوط به سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت دار بانکها نزد بانک مرکزی دارای اشکال است.^۴ و در مورد دوم هم می‌توان با استفاده از قیمت‌گذاری بر مبنای فعالیت (ABP)^۵ نرخ کارمزد را تعیین کرد.

۲-۳- کاستی‌های سیستم حسابداری فعلی در عملیات بانکی اسلامی

بر اساس قانون عملیات بانکی اسلامی، سپرده‌های مردم نزد بانکها، بجز سپرده‌های قرض الحسنه در حکم دیون بانک به سپرده‌گذاران محسوب نمی‌گردد. در اینگونه سپرده‌ها که به سپرده‌های سرمایه‌گذاری موسوم هستند رابطه بین بانک و مشتری، نه رابطه داین و مدیون بلکه رابطه وکیل و موکل است و ید بانک بر این گونه‌سپرده‌ها، ید مالکانه نیست بلکه ید وکالت است. بنابراین در سپرده‌های سرمایه‌گذاری، اصولاً قرضی رخ نمیدهد و مانده اینگونه سپرده‌ها را نمی‌توان به عنوان بدهی بانکها به سپرده‌گذاران برشمرد. اما طبق ضوابط سیستم حسابداری موجود در بانکها، کلیه سپرده‌ها (اعم از قرضی و وکالتی) در ستون بدهی ترازنامه بانک‌ها ثبت می‌گردد و هیچ سیستم حسابداری مجزایی برای ثبت مانده حسابهای سپرده سرمایه‌گذاری (وکالتی) وجود ندارد. از سوی دیگر در سیستم حسابداری مورد استفاده در نظام بانکی، سود پرداختی به سپرده‌گذاران را جزء هزینه

بسیج و تجهیز آنها برای تامین شرایط وامکانات کار و سرمایه‌گذاری.
د - حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداخت‌ها و تسهیل مبادلات بازرگانی.
ه - تسهیل در امور پرداختها، دریافتها، مبادلات و معاملات سایر خدمات که به موجب قانون برعهده بانک گذاشته میشود.
از مفاد بند های فوق که مفاد از قانون عملیات بانکی اسلامی می باشد چنین بر می آید که باید ترتیبی اتخاذ شود که سپرده‌گذاران، بانک و جامعه هر کدام با رعایت عدالت کامل از شبکه بانکی کشور بهره‌مند شوند. بدین معنی که سپرده‌گذار از سپرده سود عادلانه‌ای را دریافت نماید، گیرنده تسهیلات هزینه‌ای مناسبی پرداخت نماید و همچنین بانک مطابق قانون حق الوکاله خود که همان ۳,۵ درصد اعلامی بانک مرکزی^۳ می باشد، دریافت نماید، این اهداف فقط می‌تواند با استفاده از سیستم بهای تمام شده دقیق و علمی عملیاتی شود.

۲-۲- بانکداری اسلامی در ایران و لزوم استفاده از حسابداری بهای تمام شده

از بدو اجرای قانون بانکداری اسلامی تاکنون، همواره مسائل و مشکلات بسیاری فراروی نظام بانکی بوده است. این مشکلات و نقاط ضعف پیش از آنکه به اصل و اساس قانون عملیات بانکی اسلامی برگردد به فقدان تمهیدات، ساز و کارها و بسترهای مناسب که لازمه اجرای مطلوب هر قانونی است باز می‌گردد. نظام بانکی ایران به خاطر نوع مالکیت، نوع فعالیتها، قوانین حاکم، حاکمیت احکام شرعی، ضعف سیستم‌های سخت افزاری، نرم افزاری، ضعف آگاهی‌ها و آموزش‌ها و نبود سیستم مالی خاص بانکداری اسلامی مبتنی بر قیمت تمام شده اولیه (غیر بهره‌ای) و ثانویه (بهره‌ای + غیر بهره‌ای) و... با مشکلات عدیده

چندان می‌کند. با توجه به موارد فوق الذکر و فشرده شدن رقابت جهانی که نوید بخش آغاز دوره ای جدید در حیات تجارت جهانی است. توجه به این مورد ضروری به نظر می‌رسد که در یک تجارت فشرده برنده آن شرکتی است که پیش از رقبا محصولاتی با کیفیت برتر و قیمت هر چه نازل تر عرضه کند. در چنین محیطی مدیریت هزینه نقش حیاتی را ایفا می‌کند. حیات امروزی بسیاری از موسسات وابسته به توانایی آنان در افزایش دقت سیستم مدیریت هزینه است که تمرکز شدیدی بر کاهش هزینه‌ها در تمام طول فرآیند تولید و زنجیره ارزش دارد. وقتی مدیریت هزینه با حیات موسسات وابسته شد آنان به دو رویکرد گرایش پیدا کردند. لازمه نخستین رویکرد ایجاد اشکال تازه ای از مدیریت هزینه بوده و لازمه دومین رویکرد مشارکت فعال تر کارکنان شرکتها در فرآیند مدیریت هزینه است. هدف اصلی استفاده از مدیریت هزینه در سیستم بانکداری به حداکثر رساندن سود بانک و سپرده گذاران می‌باشد که در این راستا تاکید خود را بر فعالیتهای اصلی بانک‌ها می‌گذارد.

بانکها و موسسات مالی و اعتباری برای اینکه بتوانند بعنوان رقیب در صحنه باقی بمانند مستمراً باید فرآیندها و محصولات خود را بهبود ببخشند. بسیاری از بانکها، بهبود مستمر را از طریق مدیریت هزینه دنبال می‌کنند. این تفکر تمامی کارکنان سرتا سر زنجیره ارزش است که علاوه بر حفظ رضایت سپرده گذاران از طریق افزایش سرعت در ارائه خدمات، رضایت آنها را با ارائه محصولات جدید و مورد نیاز بدست آورند. بانکهای موفق، کیفیت خدمات خود را در تمامی مراحل جذب سپرده تا اعطای آن به صورت تسهیلات، بالا می‌برند. بهبود مستمر می‌تواند تحول بزرگی در بانکها ایجاد کند و مزیت آن فراتر از افزایش سود بوده و می‌تواند به یک فلسفه تبدیل شود. فلسفه آموزش مداوم و بهبود مستمر موجب اعتلای فرهنگ کارکنان و

های عملیاتی بانک به حساب آمده و در ردیف هزینه‌ها ثبت میگردد(درحالیکه آنها اجزای بهای تمام شده هستند). و باید منافعی که پس از سرمایه گذاری بدست می‌آید پس از کسر سهم سود بانک و حق الوکاله عیناً بین سپرده گذاران تقسیم گردد. به عبارتی بانک بعنوان یک اسطه و وکیل سهم سودناشی از سرمایه گذاری منابع سپرده گذاران را به آنها پرداخت می‌کند و لذا این مبلغ نمی‌تواند جزء هزینه‌های عملیاتی بانک به حساب آید و در اینجاست که ایجاد یک سیستم قوی حسابداری بهای تمام شده برای محاسبه یک ریال تسهیلات بسیار ضروری به نظر می‌رسد که در بانکداری فعلی قیمت فروش محصول بانکها (تسهیلات) نه بر مبنای قیمت تمام شده بلکه آمرانه تعیین می‌شود.

۴-۲- اهداف محاسبه بهای تمام شده از دیدگاه

بانکداری اسلامی

یکی از اهداف مهم محاسبه بهای تمام شده کنترل هزینه‌ها است و از کاربردهای اصلی این محاسبه در بانکداری اسلامی می‌توان موارد ذیل را نام برد:

۱) رعایت مسائل شرعی بانکداری اسلامی در تعیین انواع نرخ‌های مورد نیاز بانکداری اسلامی مانند تعیین بهای کارمزد خدمات بر اساس قیمت گذاری بر مبنای فعالیت، نرخ تسهیلات، نرخ سود متعلق به سپرده گذاران، قیمت گذاری مبادلات داخلی و...

۲) کاهش و کنترل هزینه‌ها

۳) محاسبه سود و زیان طرح‌های ارجاعی مشتریان به بانکها جهت اخذ تسهیلات و ارزیابی اعتبار آنان.

علت اصلی استفاده از سیستم بهای تمام شده در مورد سوم این است که در اکثر معاملات عقود اسلامی، سیستم بانکی شریک گیرندگان تسهیلات است و این مشخصه وظیفه سیستم بانکی را در بکارگیری و شناخت انواع روش‌های محاسبه بهای تمام شده دو

۱-۵-۲- تقاضا برای هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت
هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت در موسسات مالی از نیاز این موسسات برای تعیین هرچه دقیق‌تر بهای تمام شده خدمات بانکی سرچشمه گرفته است. مشکل اصلی در هزینه‌یابی این خدمات، با سود علی الحساب پرداختی به سپرده‌های سرمایه‌گذاری مشتریان و یا هزینه محدودیتهای قانونی نیست، این هزینه‌ها با سهولت قابل ردیابی هستند. مشکل اصلی با هزینه‌های غیربهره‌ای (سربار) است، که ارتباط دادن آنها به انواع خدمات کارچندان ساده‌ای نیست.

در حال حاضر، اکثر بانکها کلیه هزینه‌های سربار خود را بر مبنای درصد سهم هر یک از سپرده‌ها از کل سپرده به آنها اختصاص می‌دهند.^۷ این رویه به دو دلیل می‌تواند به بهای تمام شده نادرست منجر گردد: اول آنکه مدت زمان مراجعه مشتریان سپرده‌های سرمایه‌گذاری به شعبه و دریافت خدمات بسیار اندک است ولی مبالغ این سپرده‌های عمده درصد بالایی از منابع شعبه را به خود اختصاص داده‌اند پس لحاظ این درصد (درصد سهمی هر یک از سپرده‌ها) محرک خوبی برای تسهیم هزینه‌ها نیست به ویژه هزینه‌های پرسنلی که سهم عمده‌ای را از کل هزینه‌های موسسه مالی (۲۳ درصد)^۸ دارند، زیرا محرک هزینه‌ها به هر عاملی که تغییر آن موجب تغییر در کل یک هزینه مربوط می‌گردد اطلاق می‌شود. دوم آنکه هیچ عامل واحد موجب تحریک کلیه هزینه‌های غیرمستقیم، یعنی تقریباً کلیه هزینه‌های موجود در زنجیره ارزش نمی‌شود.

از اینرو موسسات مالی به نوعی سیستم هزینه‌یابی که بتواند هزینه‌ها را بر مبنای محرکهای گوناگون هزینه جذب کند، نیاز دارند. هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت این نیاز را برآورده می‌سازد. کاربرد ABC در صنعت بانکداری علاوه بر هزینه‌های گوناگون مربوط به هزینه پرسنلی شعب و ستادها، هزینه‌های عمومی،

دگرگونی ساختار سازمانی بانکها شده و این عوامل ضمن افزایش سود، قدرت رقابت را نیز تقویت می‌کند. این فرایند بهبود مستمر و دائم بوده و فلسفه آن «کار درست را درست انجام دادن» است.

۲-۵- هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت (ABC)^۶

در عرصه بازار بین‌المللی امروز، موسسات با به اجرا درآوردن استراتژی‌هایی که موجب مزیت رقابتی می‌شود رونق می‌گیرند استراتژی، مجموعه‌ای از اهداف تجاری و تدابیر لازم جهت دستیابی به آنها است. موسسات موفق منابع خود را به طریقی جمع‌آوری، سازماندهی و به کار می‌گیرند که آنها را در دستیابی به اهدافشان کمک کند. تعداد کثیری از موسسات در دنیا از نوعی فرآیند مدیریتی که به مدیریت بر مبنای فعالیت معروف است، استفاده می‌کنند. تمرکز اصلی مدیریت بر مبنای فعالیت، مدیریت فعالیتها به عنوان راهی برای بهبود ارزش تحویلی به مشتریان است. فراهم آوردن آن ارزش، موجب ایجاد ارزش افزوده می‌شود. مدیریت بر مبنای هدف از راههای زیر در جستجوی برتری می‌باشد:

الف - اداره فعالیت‌هایی که استراتژی موسسه را پیش می‌برد.

ب - حذف فعالیت‌های فاقد ارزش افزوده برای مشتریان

ج - همزمانی فعالیتها در داخل مراحل گوناگون

د - ارتقاء بهبود مستمر بهای تمام شد، زمان و کیفیت فعالیت (عناصر مثلث بقاء)

کلید مدیریت موفق، تصمیم‌گیری آگاهانه است. یک سیستم موفق حسابداری مدیریت، بمنظور پشتیبانی از تصمیم‌گیری، ابزار و اطلاعات برای تصمیمات آگاهانه و اقدامات نتیجه‌دار، در اختیار می‌گذارد و مدیریت، هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت را به مثابه یکی از منابع اطلاعاتی خود، به خدمت می‌گیرد.

تولیدات گروهی تغییر می‌کند، تغییر نمی‌کند و علت اصلی بکارگیری روش‌های نوین هزینه‌یابی مانند ABC در بانکها، تخصیص درست و منصفانه هزینه‌های گروه سوم و چهارم به محصولات شامل تسهیلات و خدمات بانکی است.

۲-۵-۲- هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت، روشی آینده‌نگر ABC در تکامل تدریجی خود درباره هزینه‌های تولید به یکی از دو راه ذیل می‌اندیشد:

نخست اینکه دیدگاههای ارائه شده در ABC برای درک کنترل هزینه‌های تحقق یافته در همه بخشهای یک موسسه مالی (قبل از تولید، جذب سپرده - تولید، اعطای تسهیلات - و بعد از تولید، جمع‌آوری اقساط) مفید است و نه فقط در بخش تولید. بدین ترتیب به مدیران اجازه می‌دهد که هرچه بیشتر به مدیریت هزینه نزدیک شوند.

ثانیاً ABC اطلاعاتی را ارائه می‌کند که برای اداره نمودن یک واحد مفید است و این بدین معنی است که مدیران با توجه به پیشرفت و پیچیدگی تکنولوژی در جهان، ابزار مفید و جدیدی علیه رقبای داخلی و خارجی خود در اختیار دارند، که می‌توانند از آن استفاده کنند.

۳- اهداف پژوهش

۱- با توجه به کاهش نرخ سود تسهیلات اعطایی توسط دولت در سالهای اخیر و ایجاد تعارض شدید بین مدیران بانکها و دولت، تعیین این نرخ بر مبنای بهای تمام شده می‌تواند نقطه پایانی این اختلافات باشد.

۲- تعیین بهای تمام شده پول به روش علمی و مناسب، نیاز عمومی سیستم بانکی کشور است لذا روش متداول فعلی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا این موضوع که روش فعلی مناسب نیست اثبات گردد.

اداری و استهلاکات آنها، را نیز در بر می‌گیرد و بر خلاف روشهای سنتی در جریان تولیدی پیچیده و غیر معمول هم بکار می‌رود. در اینگونه موارد ABC دو نوع هزینه متغیر جدید را در ساختار جمع هزینه‌های هر واحد محصول منظور می‌کند:

۱- هزینه‌های مشترک مربوط به ارائه انواع تسهیلات
۲- هزینه‌های مربوط به جذب سپرده‌ها با توجه به تنوع آنها

در نتیجه در این سیستم سه جزء هزینه‌های متغیر می‌تواند وجود داشته باشد:

۱- هزینه‌هایی که تابع سطح فعالیت موسسه هستند. مانند هزینه‌های بهره‌ای برای جذب سپرده‌های سرمایه‌گذاری.

۲- هزینه‌های مشترک جذب منابع و اعطای تسهیلات.

۳- هزینه‌هایی که با ترکیب منابع تغییر پیدا می‌کنند. در هزینه‌یابی بر اساس فعالیت چهار گروه فعالیت در نظر گرفته می‌شود:

۱- فعالیتهای تولید واحدی که با تولید هر یک ریال تسهیلات روی می‌دهند. (سود علی‌الحساب سپرده‌ها)

۲- فعالیتهای تولید دسته‌ای که با تولید دسته‌ای از منابع روی می‌دهند. (هزینه تبلیغات)

۳- فعالیتهای تولید گروهی، که برای کمک به تولید انواع محصولات انجام می‌شود. (هزینه اداری و پرسنلی شعب)

۴- فعالیتهای تولیدی که برای کمک به فرآیند عمومی و اداره موسسه مالی انجام می‌شود. (هزینه‌های مربوط به

ستاد‌های مرکزی بانکها و موسسات مالی و اعتباری)

فعالیت‌های گروه اول و دوم بطور مشخص با میزان منابع جذب شده در هر شعبه تناسب دارد، اما فعالیتهای گروه سوم چهارم الزاماً به همان نسبت که

۳- نحوه محاسبه بهای تمام شده پول را از دیدگاه های علمی، فنی و بانکداری اسلامی بررسی کرده و روش هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت را به عنوان شیوه منتخب مورد تحلیل کامل قرار دهد.

۳-۴- قلمرو پژوهش :

قلمرو موضوعی این پژوهش عبارت است از بررسی نحوه تعیین بهای تمام شده پول در شبکه بانکی کشور از لحاظ علمی و قواعد بانکداری اسلامی و ارائه دلایل برای لزوم بکارگیری سیستم ABC برای تعیین آن و قلمرو مکانی پژوهش سیستم بانکی کشور، بانک دولتی صادرات و شعب موسسه مالی اعتباری مهر در استان آذربایجان غربی و قلمرو زمانی آن سالهای مالی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ می باشد.

۵- فرضیه های پژوهش

فرضیه های که در این پژوهش مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد عبارت است از :

- یک) شیوه محاسبه بهای تمام شده در سیستم بانکی کشور از لحاظ علمی وقواعد بانکداری اسلامی مناسب نیست .
- دو) بین قیمت تمام شده محاسبه شده بر مبنای ABC و روش سنتی جاری اختلاف معناداری وجود دارد .

۶- مدل پژوهش و فرآیند اجرایی آن

با توجه به مطالب ارائه شده قبلی می توان گفت که یکی از مناسب ترین سیستم های مدیریت هزینه که به ریشه هزینه (فعالیت) توجه داشته و می تواند تمام نیازهای سیستم بانکداری اسلامی را پوشش دهد همان سیستم ABC است.

« هزینه یابی بر مبنای فعالیت» (ABC) یک روش بهاء‌یابی است که به مدیران یک سازمان اجازه می دهد که هزینه واقعی هر محصول و خدمتی را که تولید می

۴- روش شناسی پژوهش

۴-۱- جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش آمار اطلاعات مالی بانکهای کشور که توسط بانک مرکزی منتشر شده، اطلاعات تراز مالی بانک صادرات و شعب موسسه مالی و اعتباری مهر در استان آذربایجان غربی است.

۴-۲- روش پژوهش

برای بررسی و نتیجه گیری فرضیه این پژوهش از روش استقرایی (انجام یک رشته مطالعات پژوهشی) و روش قیاسی (بررسی و تحلیل یک یا چند نظریه)، استفاده شده است. در جمع آوری اطلاعات مربوط به این پژوهش به نوعی از هر سه روش جمع آوری اطلاعات (کتابخانه ای، مصاحبه، مشاهده و بررسی اطلاعات و مدارک موجود) استفاده شده است ولی در اغلب موارد از شیوه بررسی اطلاعات و مدارک موجود بهره برداری شده است.

اطلاعات مربوط به مبانی نظری با مراجعه به، کتب، مجلات، ماهنامه ها، مقالات، دستور العمل های بانک مرکزی و سایت های مختلف مرتبط با مسائل بانکداری گردآوری شد، و اطلاعات مورد نیاز جهت تکمیل سایر بخش ها با استفاده از صورتهای مالی و فایلهای اطلاعات رایانه ای شعب موسسه مهری آذربایجان غربی، صورتهای مالی بانک ها و سایر موسسات مالی و اعتباری که در دسترس بود، جمع آوری شده است. داده های این پژوهش پارامتریک (داده های اندازه گیری شده و دارای توزیع طبیعی)، بوده و شامل کل جامعه آماری می باشد و با استفاده از نتایج محاسبات، تحلیل

تولید کالا یا خدمت مورد نظر مشکلی پیش آید؛ فعالیتی را دارای ارزش افزوده گویند که نتیجه آن به طور مستقیم به صورت کالا یا خدمت در اختیار مشتری قرار می‌گیرد، در مقابل این نوع فعالیت‌ها، فعالیت‌های مدیریتی یا لجستیک قرار دارند. یکی از اهداف اصلی برنامه ریزی کاهش و ادغام فعالیت‌های بدون ارزش افزوده است. فعالیت‌های اولیه به صورت مستقیم در جهت اهداف سازمان هستند و فعالیت‌های ثانویه در جهت کمک به فعالیت‌های اولیه هستند. با این توضیحات و تطبیق آن با سیستم بانکی می‌توان گفت فعالیت‌های ذیل در یک شعبه بانک انجام می‌پذیرد.

(۱) عملیات جذب سپرده (۲) عملیات ارائه تسهیلات (۳) عملیات خدمات کارمزدی (۴) سایر عملیاتها

(ب) جمع آوری هزینه‌ها : پس از مشخص شدن تمام فعالیت‌ها و تخصیص آن‌ها به کالاها و خدمات تولیدی، تمام هزینه‌های فرایند تولید، جداگانه، گردآوری می‌شود. این هزینه‌ها در یک کارگاه صنعتی می‌تواند از جنس دستمزد، هزینه‌های توسعه، ماشین‌آلات، لوازم اداری و غیره باشند و در سیستم بانکی عبارتند از :

- (۱) هزینه‌های پرسنلی (۲) هزینه‌های اداری
(۳) هزینه‌های تامین منابع (۴) هزینه‌های مالی
(۵) هزینه‌های استهلاک

(ج) ردیابی هزینه‌ها در فعالیت‌ها : در این مرحله نتایج دو مرحله قبل در هم تلفیق می‌شوند، به این ترتیب که هر هزینه‌ای به یک فعالیت تخصیص می‌یابد. به این ترتیب تمام هزینه‌های هر فعالیت بدست می‌آید. در این مرحله هزینه‌ها اندازه‌گیری نمی‌شوند و فقط ارتباط هر هزینه با فعالیت‌ها بدست می‌آید. این ارتباط در سیستم بانکی بدین شرح است که عملیات جذب سپرده و اعطای تسهیلات از همه هزینه

کنند فارغ از ساختار و بخش‌های سازمان متبوع خود محاسبه نمایند.

پیاده‌سازی این روش شامل پنج مرحله است: (اول) ارزیابی فعالیت‌ها، دوم) جمع‌آوری هزینه‌ها، سوم) ردیابی هزینه‌ها، چهارم) پیاده‌سازی سیستم اندازه‌گیری خروجی و پنجم) ارزیابی هزینه‌ها انجام این مراحل وظیفه یک هسته کوچک حرفه‌ای است که از سوی مدیریت سازمان برای این منظور تعیین می‌شوند و از آنجا که متغیرها و فاکتورهای هزینه‌ای در طول زمان تغییر می‌کنند، این هسته باید دائماً اطلاعات و ارزیابی‌های خود را به روز نماید. در ادامه به طور خلاصه هر یک از این مراحل جهت استفاده در سیستم بانکی شرح داده شده است.

۷- تشریح تئوریک مراحل بکارگیری سیستم ABC

در یک بانک یا موسسه مالی و اعتباری

(الف) ارزیابی فعالیت‌ها: پیش از هرچیز باید قلمرو فعالیت‌ها تعیین شود. تعیین درست فعالیت‌ها مهمترین چالش در پیاده‌سازی این روش است. در این مرحله باید فرایند تولید کالا یا خدمت به فعالیت‌هایی مجزا و بدون هم پوشانی تجزیه گردد. عمق و دقت ارزیابی‌های این روش، در فرایند تحلیل آنها مشخص خواهد شد. سپس باید هر فعالیت را به یک کالا یا خدمت تولیدی اختصاص داد. همواره برخی از فعالیت‌ها میان چند کالا یا خدمت تولیدی مشترک هستند. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته برای انجام این تحقیق، این شاخص در سیستم بانکی می‌تواند پردازش هر فقره سند در شعب بانکها باشد.

در هنگام مشخص‌سازی فعالیت‌ها باید سه ویژگی در مورد آن تعیین شود. اول آنکه، آیا فعالیت ارزش افزوده دارد؛ دوم آنکه فعالیت مورد نظر اولیه است یا ثانویه است؛ و سوم آنکه آیا فعالیت مورد نظر فعالیتی الزامی است یا می‌تواند متوقف گردد، بدون آنکه در

دارای هزینه‌های غیر ضروری هستند که می‌توان آنها را کاهش داد. این فرایند به مدیران اجازه می‌دهد که فعالیت‌های بدون ارزش افزوده را بیابند و ارقام غیر ضروری آن را حذف کنند. حال با داشتن شاخص و مشخص کردن سهم آنها در هزینه‌های سیستم بانکی می‌توان به راحتی بهای تمام شده هر خدمت را ارائه نمود.

به نظر می‌رسد «هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت» بهترین روش در مدیریت هزینه‌ها و تعیین بهای تمام شده پول (منابع) و خدمات در بانک است. با وجود تعداد بسیار زیاد عوامل هزینه در صنعت بانکداری، این عوامل به راحتی قابل تشخیص و طبقه‌بندی هستند. شناساندن و اجرای چنین سیستمی، سبب تغییر نگرش سیاست‌گذاران و مدیران بانک‌های کشور به مقوله هزینه و قیمت‌گذاری انواع خدمات بانکی می‌شود و با بهبود فرایند عملکرد بانکها و موسسات مالی و اعتباری، کاهش و بهینه‌سازی هزینه‌ها، تصحیح قیمت خدمات، موجب سود دهی آنها و حتی کاهش قیمت برخی از خدمات آن خواهد شد. نتیجه کاربرد این رویه یک سیاست برد برد است. مشتریان از کیفیت بهتر خدمات و در برخی از ارقام، کاهش هزینه خدمات، سود خواهند برد و بانکها هم از کاهش هزینه‌های غیر ضروری و افزایش کارایی فعالیت‌های خود منتفع خواهند شد.

۸- آزمون و تحلیل فرضیه پژوهش

فرضیه از طریق تحلیل مبانی نظری و استنادات علمی و فنی در مورد نحوه محاسبه قیمت تمام شده و مطالعه مقررات بانکی، قواعد شرعی و قانونی در بانکداری اسلامی، مورد بررسی کامل قرار گرفته است و در ادامه نیز قیمت تمام شده واقعی (براساس مبانی تئوریک محاسبه قیمت تمام شده) و قیمت تمام شده

ها سهم دارند ولی عملیات خدمات کارمزدی و سایر عملیات فقط با هزینه‌های پرسنل و اداری مرتبط هستند.

د) پیاده‌سازی سیستم اندازه‌گیری خروجی : در این مرحله هزینه حقیقی هر واحد از یک فعالیت بدست می‌آید اگر یک فعالیت در تولید چند خروجی (کالا یا خدمات) موثر باشد، فقط یک خروجی به عنوان خروجی اصلی تعیین می‌شود. خروجی اصلی اختصاص داده شده به یک فعالیت، باید قابل اندازه‌گیری باشد یعنی تعداد یا اندازه آن مشخص باشد. پس از تعیین خروجی اصلی یک فعالیت و تعیین تعداد یا مقدار فعالیت مورد نظر لازم برای هر واحد خروجی تولید شده، هزینه متوسط هر واحد فعالیت بدست می‌آید. هزینه هر واحد از یک فعالیت برابر با حاصل تقسیم مجموع هزینه‌های مرتبط با یک فعالیت (اعم از هزینه‌های فعالیت‌های اولیه و ثانویه آن فعالیت مورد نظر) به تعداد یا اندازه آن فعالیت است.

در پایان این مرحله یک صورتحساب از فعالیتهای محاسبه شده ساخته می‌شود که در آن فهرست فعالیتهای محاسبه شده ساخته می‌شود که در آن، فهرست فعالیت‌ها و مقدار هر یک از آن‌ها و هزینه هر واحد از آن فعالیت‌ها مشخص شده است. با توجه به توضیحات ارائه شده شاخص‌هایی مانند: میزان پردازش سند، جذب منابع، حجم ساعات کاری و... در سیستم بانکی مشخص گردیده و هزینه‌های مرتبط با آن سنجیده می‌شود.

ه) ارزیابی هزینه‌ها : در مرحله نهایی، با توجه به صورتحساب تهیه شده، هزینه هر کالا یا خدمت تولیدی به دست می‌آید. به علاوه از روی صورتحساب‌های موجود می‌توان به تحلیل این مساله پرداخت که کدام فعالیتها غیر ضروری هستند و یا

با استفاده از شیوه محاسبه ارائه شده بانک مرکزی^۹ محاسبه و نتایج آن مورد بررسی قرار گرفت.

۸-۱- تحلیل اطلاعات و بررسی فرضیه اول

شیوه محاسبه بهای تمام شده فعلی در سیستم بانکی کشور از دو لحاظ دارای اشکال عمده است. بدین صورت که:

۱- هزینه سپرده های سرمایه گذاری با نرخ های تعیین شده به طول دوره سپرده گذاری محاسبه می شود در حالیکه عملاً تعداد زیادی از سپرده گذاران بلند مدت (یکساله، دوساله، سه ساله، چهار ساله و پنج ساله) قبل از اتمام مدت دوره سپرده گذاری نسبت به برداشت از حساب اقدام می کنند و بدین جهت سودکمتری دریافت می نمایند. این موضوع با مقایسه سود درصدی پرداختی به سپرده گذاری به صورت واقعی و درصدی قراردادی بیشتر آشکار می شود.

۲- از لحاظ علمی همه هزینه مطالبات مشکوک الوصول و وصول معوقات نباید به قیمت تمام شده افزوده شود و مصداق هزینه های ضایعات غیر عادی در شرکتهای تولیدی است (که به قیمت تمام شده اضافه نمی شود) و می بایست برحسب ریسک تسهیلات گیرندگان از آنها دریافت گردد. حال میزان تاثیر دو اشکال فوق را بر روی صورتهای مالی موسسه مهر و بانک صادرات بررسی می کنیم برای اینکار اول قیمت تمام شده پول را مطابق با دستورالعمل بانکی محاسبه و سپس با رفع دواشکال فوق قیمت تمام شده پول را محاسبه و نتایج را مقایسه می کنیم.

جدول (۱) مقایسه نتایج محاسبه قیمت تمام شده به دو روش

سال	نرخ قیمت تمام شده منابع (شیوه بانکی) با لحاظ هزینه واقعی و کسر هزینه مطالبات مشکوک الوصول و وصول معوقات		نرخ قیمت تمام شده منابع (شیوه)		میزان تفاوت دو روش
	موسسه مهر	صادرات	موسسه مهر	بانک صادرات	
۱۳۸۳	۹,۰۵	۱۱,۵۰	۷,۴۴	۸,۵۵	+ ۱,۶۱
۱۳۸۴	۱۰,۳۰	۱۲,۰۷	۸,۵۰	۹,۰۱	+ ۱,۸۰
۱۳۸۵	۱۲,۰۱	۱۲,۴۹	۱۰,۶۷	۹,۹۴	+ ۱,۳۴
۱۳۸۶	۱۳,۳۰	۱۳,۸۶	۱۱,۴۲	۱۰,۲۶	+ ۱,۸۸

تحلیل نتایج:

با انجام نتایج محاسبات فوق که نشانگر تفاوت بین قیمت تمام شده واقعی (قیمت تمام شده منابع به شیوه بانکی با لحاظ هزینه واقعی سود انواع سپرده های سرمایه گذاری و کسر هزینه مطالبات مشکوک الوصول) با قیمت تمام شده روش ابلاغی بانکها می باشد و با عنایت به اینکه این نرخ منبای بسیاری از تصمیمات اساسی سیستم بانکی از جمله تعیین کارائی، سود و زیان و... می باشد می توان ادعا کرد روش ابلاغی دارای اشکالات تئوری و عملی است و می بایست اصلاح گردد.

در اینجا ذکر این مطلب ضروری به نظر می رسد که اگر برای آزمون این قسمت از پژوهش از اطلاعات تمام بانکهای دولتی استان آذربایجان غربی استفاده شده و نتایج آن با یکدیگر و همچنین با اطلاعات موسسه مهر در سطح استان مقایسه می شد نتیجه بهتری به دست می آمد اما متأسفانه با توجه به تلاش بسیار امکان دسترسی به اطلاعات سود واقعی پرداختی بابت سپرده های سرمایه گذاری به تفکیک انواع آن میسر نشد.

۲-۸- تحلیل اطلاعات و محاسبات برای فرضیه دوم

کارکرد اصلی یک بانک ارائه خدماتی در زمینه گردآوری سپرده و ایجاد اعتبار و پرداخت تسهیلات است. در دهه اخیر با گسترش بازارهای جهانی، بازار خدمات بانکی رقابتی تر شده است و سودآوری این صنعت نسبت به دهه های گذشته، که بانکها انحصار بیشتری در بازار خدمات مالی داشتند، کاهش یافته است.

کاهش حاشیه سود درکنار تغییرات پیوسته شرایط بازار، موجب شده است که بانک های اروپایی و آمریکایی روشها و شاخص های بسیاری را به خدمت بگیرند تا اطمینان یابند که در این بازارهای مرتب درحال تغییر، سود ده باقی مانده و ورشکست نمی شوند. یکی از مهمترین روشهایی که به این منظور به کار گرفته شده است، تعیین بهای تمام شده ارائه خدمات بانکی از جمله تسهیلات و خدمات کارمزدی برای بانک است. همانطوریکه در بخش های قبلی بیان گردید تسهیلات اعطایی و خدمات کارمزدی را می توان تولیدات یک بانک به عنوان یک بنگاه اقتصادی در نظر گرفت. به این منظور، تعیین بهای تمام شده این خدمات برای بانک امری حیاتی به شمار می آید و مانند هر بنگاه دیگر، چنانچه بانک قیمت تسهیلات و خدمات کارمزدی را کمتر از هزینه تمام شده آنها قرار دهد، ورشکست خواهد شد و چنانچه قیمت بسیار بالاتری را برای خدمات خود قرار دهد، با ازدست دادن مشتریان، سود کمتری را کسب خواهد کرد. تعیین بهای تمام شده انواع خدمات بانکی در نظام بانکداری اسلامی از اهمیت بیشتری نیز برخوردار است. از آنجا که دریافت بهره در اسلام حرام است، بانک ها موظفند بهای تمام شده انواع خدمات مالی را محاسبه نموده و در قالب کارمزد و یا حق الوکاله از مشتریان دریافت نمایند.

هزینه های خدمات مالی بانکها را به چهار گروه می توان تقسیم کرد:

۱) هزینه تامین منابع (۲) هزینه ریسک (۳) هزینه ذخایر نقد و قانونی (۴) هزینه های عملیاتی از این میان فقط خدمات کارمزدی دارای هزینه عملیاتی (گروه چهارم) هستند. البته با گسترش بانکداری مدرن، آن دسته از خدمات کارمزدی که متضمن اعطای اعتبار به مشتری هستند (مانند کارتهای اعتباری) سایر انواع هزینه ها را نیز در برخواهند گرفت.

در این بخش از پژوهش سعی شده است که با توجه به اطلاعات در دسترس، هر یک از این هزینه ها محاسبه شده، تا قیمت تمام شده پول برای بانکها و موسسات مالی اعتباری مشخص شود. کلیه ارقام مربوط به بهای تمام شده تسهیلات و نحوه محاسبه آن چه از لحاظ تئوریک و چه از لحاظ عملی تحلیل شده و در نهایت با استفاده از نتایج این دلایل بررسی برتری روش بهایابی ABC نسبت به روش جاری ارائه گردد.

۹- اجزای قیمت تمام شده تسهیلات

۱) هزینه جذب سپرده : هر بانکی عمده منابع لازم برای اعطای تسهیلات را از طریق جذب سپرده به دست می آورد و با مدیریت سپرده ها، به متقاضیان تسهیلات اعطاء می کند. به این ترتیب، قسمتی از هزینه های یک شعبه از موسسات مالی و اعتباری یا بانک سودی است که بانک مورد نظر برای سپرده های به خدمت گرفته شده پرداخت می کند (هزینه های بهره ای). که محاسبه این سود با توجه به علی الحساب بودن باید در دو مرحله صورت پذیرد.

۱) ابتدا معادل سود تضمین شده علی الحساب برای سپرده سرمایه گذاری پایان هر ماه.

۲) در پایان سال مالی با توجه به عملکرد کلی این نوع سپرده ها (سرمایه گذاری)، سود متعلقه را محاسبه

درست هزینه های ریسک به وام گیرندگان مختلف با توجه به ریسک آنها از اهمیت بسیاری برخوردار شده است. به هر حال بانکها مجبورند زیان های وارد شده از تسهیلات اعطایی باز پرداخت نشده را از منابعی تامین کنند.

در روشهای کنونی تمام این گونه زیان ها در سر فصل هزینه مطالبات معوق بانک ثبت می گردد و بانک با آنها مانند هزینه های عملیاتی برخورد می کنند. این روش، نا کارآمدی بسیار دارد و از آن جمله اجحافی است که در حق تسهیلات گیرندگان معتبرانجام می شود زیرا این گروه از مشتریان باید، هزینه عدم باز پرداخت تسهیلات گیرندگان پر ریسک را نیز تحمل کنند (از طریق دریافت تسهیلات با نرخ سود بالا). در جبران این کمبود، به نظر می رسد همانطوریکه قبلاً نیز اشاره گردید، بانکها باید به قیمت گذاری وام ها بر حسب ریسک روی آورند، به این معنا که بانکها با گروه بندی وام گیرندگان بر حسب اعتبار آنها و ریسک موجود در احتمال عدم بازپرداخت تسهیلاتشان نرخ تسهیلات متفاوتی را از آنها درخواست کنند. به این ترتیب، هر چه اعتبار یک متقاضی تسهیلات بیشتر باشد، نرخ تسهیلات کمتری پرداخت خواهد کرد و زیان ناشی از عدم بازپرداخت تسهیلات گروههای پر ریسک از سوی خود آن گروهها جبران خواهد شد. بکارگیری ABC باعث عدم احتساب این قلم نامربوط به بهای تمام شده می شود.

(۳) هزینه ذخایر نقد و قانونی: بخش دیگری از هزینه های تسهیلات، هزینه های سرباری است که بانکها به دلیل اجبار به نگهداری دارایی های نقد نزد خود و ذخیره قانونی نزد بانک مرکزی متحمل می شوند. بانکها ناچارند بر اساس مقررات اعمال شده از سوی دولت، همواره بخشی از سپرده های به امانت گذاشته شده نزد خود را به عنوان سپرده قانونی به بانک مرکزی بپردازند. افزون بر آن، برای پاسخ به درخواست

و در صورت وجود سود بیشتر، ما به التفاوت را به عنوان سود قطعی پرداخت نماید. البته با توجه به اینکه اطلاعات سود پرداختی واقعی در تراز های پایان سال شعب موجود است لذا در محاسبات پژوهش از این اطلاعات استفاده می شود تا نتایج حاصله بر پایه واقعیات باشد.

(۲) هزینه ریسک: واقعیت این است که تسهیلات به عنوان تولیدات یک بانک، دارای ویژگیهای خاصی هستند که آنها را از سایر تولیدات متمایز می سازند و مشکل اصلی، در اعمال قرارداد اعطای تسهیلات است. در هر قرارداد اعطای تسهیلات، بانک میزان خاصی اعتبار را در قالب یک قرارداد به طرف مقابل (تسهیلات گیرنده) پرداخت می کند و در مقابل، گیرنده تسهیلات متعهد می شود که مبالغی را در آینده به بانک باز پرداخت کند. از آنجا که میان انجام تعهدات بانک در قرارداد (پرداخت تسهیلات) و انجام تعهدات طرف مقابل (بازپرداخت تسهیلات) فاصله زمانی معنی داری (از یک ماه تا چندین سال با توجه به مدت اعطای تسهیلات) وجود دارد، احتمال دارد پس از آنکه بانک به تعهداتش عمل کرد وام گیرنده نتواند به تعهداتش عمل کند (به دلیل فوت یا انحلال یا ورشکستگی و یا کلاه برداری) و در عمل نیز در موارد بسیاری این امر اتفاق می افتد. به همین دلیل بانکها برای وام های خود درخواست تضمین شخص ثالث یا وثیقه می نمایند. در این صورت، نقد کردن وثیقه و گرفتن خسارت از تضمین کننده نیز فرایندی زمان بر و پرهزینه است. اما باید توجه داشت این هزینه ها نباید به بهای تمام شده پول به صورت عمومی افزوده شود. با عنایت به لزوم جبران این هزینه ها بانک و موسسات مالی و اعتباری باید شیوه ی نوینی راجایگزین نمایند. لذا در سالهای اخیر، با رقابتی تر شدن بازار های مالی، قیمت گذاری صحیح تسهیلات و اعتبارات و به ویژه برآورد کردن درست ریسک وام گیرندگان و اختصاص دادن

تاسیسات (تجهیزات اداری، حمل و نقل، هزینه های عمومی و اداری) و در نهایت هزینه های نیروهای انسانی به کارگرفته شده در ارائه خدمات توسط بانک است.

۱۰- ارائه مدل تعیین بهای تمام شده خدمات بانکی بر مبنای ABC در قالب مثال واقعی

در این بخش از پژوهش نحوه محاسبه بهای تمام شده پول برای سال ۱۳۸۶ با استفاده از اطلاعات موسسه مهر استان آذربایجان غربی با توجه به دسترس بودن صورتهای مالی و اطلاعات عملیاتی آن ارائه می شود.

جهت اجرای این مدل نخست به محاسبه اصلی ترین شاخص در سیستم بانکداری می پردازیم و سپس همه سر فصل های هزینه را با استفاده از روش ABC به تولیدات بانک تعمیم می دهیم تا در نهایت بهای هر کدام مشخص شود.

برآورد زمان لازم برای پردازش یک فقره سند :

برای اجرای سیستم ABC ابتدا باید به ارزیابی فعالیتها در یک موسسه مالی پردازیم و اصلی ترین شاخص ارزیابی در یک شعبه موسسه مالی زمان لازم برای پردازش هر فقره سند می باشد لذا جهت بدست آوردن این معیار کار میدانی دقیقی در ۲۰ شعبه موجود سرپرستی استان آذربایجان غربی صورت پذیرفت. که نتایج آن در جدول (۲) ارائه شده است، با مشاهده این جدول معلوم می شود که در سال مالی ۱۳۸۶ تعداد ۶۱/۰۱ سند بطور سرانه در شعب استان پردازش شده است.

سپرده گذاران برای برداشت سپرده های خود، بانکها ناچارند همواره کسری از سپرده های امانتی نزد خود را به صورت امانتی در صندوق بانک به صورت پول نقد یا اوراق بهادار تقریباً نقد نگهداری کنند. البته بانکها بابت ذخایر خود نزد بانک مرکزی، سودیک درصدی دریافت می کنند. لیکن وجوه لازم برای این ذخایر را از سپرده هایی تامین می کنند که برای آنها سود حداقل نه درصدی (نرخ سود سپرده های کوتاه مدت بانکی) پرداخت می کنند. به همین دلیل، وجوه نقد موجود در صندوق بانکها و ذخایر نقد آنها نزد بانک مرکزی به گونه ای جزو هزینه های بانک به شمار می آیند.

درنگاه اول، شاید ارتباط مستقیمی میان این هزینه ها و وام ها و اعتبارات پرداختی مشاهده نشود، اما اگر به این نکته توجه شود که اخذ سپرده از سوی بانکها به دلیل تامین منابع لازم برای پرداخت تسهیلات است، آنگاه می توان توضیح داد که چرا این هزینه های سر بار جزو هزینه های قابل احتساب در بهای تمام شده پول به شمار می آیند. در واقع می توان هزینه وجوه نقد و ذخایر قانونی نزد بانک مرکزی را برای بانکها هم تراز هزینه حمل مواد اولیه یک کارخانه به حساب آورد. با همین استدلال است که کل هزینه های بانک برای افتتاح و مدیریت حساب های سپرده که در نهایت منابع آنها در پرداخت تسهیلات استفاده می شود، جزو هزینه های وام محسوب می شوند. البته در مورد لحاظ کل هزینه ها به تسهیلات یک استثناء وجود دارد و آن اینکه بانکها عموماً خدمات دیگری به غیر از اعطای تسهیلات برای مشتریان خود ارائه می دهند. لذا باید دقت کرد که هزینه های لازم برای ارائه این خدمات به مشتریان به حساب هزینه تسهیلات منظور نشود.

۴) هزینه های عملیاتی : قسمتی دیگر از هزینه

های تسهیلات، هزینه های عملیاتی لازم برای شکل گیری فرایند جذب سپرده و پرداخت وام است. این هزینه ها شامل اجاره و استهلاک ساختمان ها،

جدول (۲) تعداد اسناد پردازش شده در شعب موسسه مهر استان آذربایجان غربی به تفکیک موضوع در سال ۸۶

سپرده توسط الهیینه	سپرده جاری	سپرده مشارکت	سپرده مسدودی	سپرده سرمایه گذاری گوناگون مدت	سپرده سرمایه گذاری بلندمدت	سایر سپرده ها	تسهیلات و وصول اقساط	اسناد دریافتی	جمع سالانه اسناد	تعداد تیرهای انسانی	سرانه تعداد اسناد به پرسنل
۴۱۰۳۱۲	۵۴۰۵۴	۳۵۵۱۱۴	۱۲۹۸	۳۴۱۲۵	۱۹۷۵	۱۱۱۴۱۴	۵۹۹۱۸۷	۱۹۶۴۷	۱۵۷۴۱۳۲	۸۶	۶۱/۰۱

هزینه های پرسنلی: هزینه های پرسنلی در اغلب موسسات به ویژه واحد های تولیدی از نوع هزینه های نیمه متغیر به شمار می آید، بخشی از هزینه های پرسنلی نظیر حقوق بدون در نظر گرفتن میزان کارایی مستخدم ماهانه و بصورت ثابت پرداخت می شود و با تغییر حجم محصولات تولیدی اعم از کالا و یا خدمات مجموع هزینه حقوق تغییر نمی کند. لذا، می تواند به عنوان هزینه های ثابت تلقی گردد. برخی دیگر از اقلام هزینه های پرسنلی نظیر فوق العاده اضافه کار به ازای یک واحد محصول ثابت است و مجموع آن متناسب با تغییر حجم محصولات تغییر می کند و با عنوان هزینه های متغیر تلقی می گردد.

این موضوع در موسسات مالی تا حدود زیادی متفاوت است. در موسسات مالی مجموع حقوق و مزایای پرداختی به کارکنان شکل به نسبت ثابتی به خود گرفته است. اقلامی مانند فوق العاده اضافه کار، پاداش، عیدی و مشابه آن نیز به مرور زمان تابع قاعده ای ثابت و مستمر بوده و تغییرات آن در سالهای مختلف قابل توجه نیست. به همین دلیل هزینه های کارکنان را در بانک می توان به عنوان هزینه ثابت تلقی کرد. بخشی از هزینه های پرسنلی نظیر حقوق و مزایای پرداختی به متصدیان امور بانکی می تواند هزینه های مستقیم خدمات بانکی تلقی گردد در حالی که هزینه های پرسنلی بخش های ستادی هزینه های غیر مستقیم هستند و می بایست به مراکز هزینه دیگری تخصیص یابند، لیکن از آنجا که انجام خدمات بانکی مستلزم درگیر شدن بخشهای مختلف بانک بوده و یک دایره یا

حال با توجه به این شاخص و تعداد روز های کاری (ایام ماه پس از کسر جمعه ها و روز های تعطیل) یک ماه معادل ۲۵ روز و تعداد ساعات کار در یک ماه معادل ۱۵۰ ساعت، می توان نفر ساعت لازم برای پردازش یک سند را با استفاده از محاسبات ذیل بدست آورد.

متوسط روز های کاری در هر ماه × تعداد سرانه اسناد پردازش شده = سرانه اسناد پردازش شده در یک ماه

$$۶۱/۰۱ \times ۲۵ = ۱,۵۲۵/۲۵$$

سرانه اسناد پردازش در ماه : ساعات کار اداری در هر ماه = نفر ساعت لازم برای پردازش یک سند

$$۱۵۰ : ۱,۵۲۵/۲۵ = ۰/۰۹۸۳۴۴$$

۶۰ نفر ساعت لازم برای پردازش یک سند = نفر دقیقه لازم پردازش هر سند

$$۰/۰۹۸۳۴۴ \times ۶۰ = ۵/۹$$

حال به تشریح و تفکیک هزینه های اصلی یک بانک یا موسسه مالی و اعتباری که در سر فصل های حساب کل دقیقاً مشابه به هم و به شرح ذیل هستند می پردازیم. عنوان کل هزینه های شعب موسسه مهر در استان آذربایجان غربی در سال ۸۶ عبارت است از: هزینه های پرسنلی، هزینه اداری، هزینه تامین منابع، هزینه استهلاک و هزینه وصول مطالبات معوق و مشکوک الوصول که مربوط به کاهش ارزش دارائیهای مالی هستند و همانطوریکه قبلاً عنوان گردید ارتباط معنی داری با بهای تمام شده پول ندارند لکن سایر اقلام مرتبط با بهای تمام شده پول هستند.

هزینه های اداری : هزینه های اداری نیز از

وضعیت تقریباً مشابه با هزینه های پرسنلی برخوردار است و مبنای بکارگرفته در مورد هزینه های پرسنلی در مورد هزینه های اداری نیز با لحاظ بعضی ملاحظات صدق می کند. بدین معنی که ایجاد محیط کار مناسب، ابزار و ملزومات مورد نیاز جهت ارائه خدمات به مشتریان توسط پرسنل بانک مستلزم صرف هزینه های اداری است. پس ایجاد فضای مناسب جهت خدمات رسانی در ساعات کاری می تواند مبنایی برای بدست آوردن شاخص برای تسهیم اینگونه هزینه ها باشد. البته بهتر است خود این شاخص به بخش های ملموس تری تقسیم شوند تا ارتباط موجه تری ایجاد کند. لذا هزینه های اداری به سه گروه ذیل تقسیم می شوند.

- ۱) هزینه های اداری مربوط به پرسنل
- ۲) هزینه های اداری مرتبط با حجم کار
- ۳) هزینه های اداری مرتبط با درصد سهمی منابع جذب شده

با توجه به مطالب ارائه شده تسهیم این هزینه برای موسسه مهربا توجه به اینکه کل هزینه های اداری آن مبلغ ۹۰۷,۰۰۰,۰۰۰ ریال به شرح ذیل خواهد بود.

گروه اول: هزینه مرتبط با سرانه نفرساعت شعب شامل اجاره، تعمیر و نگهداری ساختمان، آموزش، سوخت و آب و برق و پذیرایی که سهم درصدی آن ۵۲/۷٪ می باشد. این هزینه ها را می توان با نفرساعت کار در هر شعبه اختصاص داد.

گروه دوم : هزینه های مرتبط با حجم کار شامل ارتباطات، مطبوعات، ملزومات و ابزارآلات، تعمیر و نگهداری وسائط نقلیه، اثاثیه و تجهیزات ۲۹/۶۸٪ می باشد. این هزینه ها را می توان با تعداد سند پردازش شده در روز اختصاص داد.

گروه سوم: وسایر هزینه های مرتبط با حجم منابع شامل حمل و نقل، فرهنگی، بیمه و سایر هزینه های

شعبه به تنهایی قادر به فراهم نمودن امکانات لازم برای انجام خدمات نیست لذا تسهیم هزینه های ستادی به شعب منطقی است.

باتوجه به مطالب ارائه شده هزینه ها سال را از نظرسرانه محاسبه و سهم هر یک از اجزای هزینه های حقوق دستمزد شامل حقوق، فوق العاده، اضافه کار و... مشخص کرده و هزینه یک ساعت کار به روش ذیل محاسبه می گردد.

اطلاعات مستخرج از صورتهای مالی سال ۱۳۸۶ موسسه مهر هزینه پرسنلی را ۴,۷۴۴,۰۰۰,۰۰۰ ریال است.

حال با توجه به اینکه در سال ۱۳۸۶ پرسنل موسسه مهری آذربایجان غربی ۸۶ نفر بوده است. هزینه حقوق یک نفر ساعت در این موسسه به شرح ذیل محاسبه می شود.

هزینه حقوق سالیانه یک نفر = تعداد پرسنل : هزینه کل پرسنلی در سال = ۵۵,۱۶۲,۷۹۱ = ۸۶ : ۴,۷۴۴,۰۰۰,۰۰۰

هزینه حقوق ماهانه یک نفر = ۱۲ : هزینه حقوق سالیانه یک نفر = ۵۵,۱۶۲,۷۹۲ : ۱۲ = ۴,۵۹۶,۸۹۹

هزینه حقوق یک ساعت کار در سال ۱۳۸۶ = میزان ساعات کاری در ماه : حقوق ماهانه یک نفر = ۴,۵۹۶,۸۹۹ : ۱۵۰ = ۳۰/۶۴۶

هزینه حقوق یک دقیقه کار در سال ۱۳۸۶ = ۶۰ : حقوق یک ساعت کار در سال = ۳۰/۶۴۶ : ۶۰ = ۵۱۰/۷۷

هزینه پرسنلی لازم برای پردازش هر فقره سند = متوسط زمان پردازش هر سند به دقیقه x حقوق یک دقیقه کار در سال ۸۶ =

۳۰/۱۳/۵۲ = (متوسط زمان پردازش هر سند به دقیقه) x ۵۱۰/۷۷

های تامین منابع موسسه مهر آذربایجان غربی برای سال ۸۶ به شرح جدول (۳) است.

جدول (۳): هزینه تامین منابع موسسه مهر در سال ۱۳۸۶

ارقام به میلیون ریال	عنوان
۱۲۸۱۴	میانگین منابع سرمایه گذاری بلند مدت
۳۰۷۲	هزینه تامین منابع سرمایه گذاری بلند مدت
۱۳۱۵۷	میانگین منابع سرمایه گذاری کوتاه مدت
۱۶۰۴	هزینه تامین منابع کوتاه مدت
۴۱۷۹۲	میانگین منابع پس انداز قرض الحسنه
۱۱۶۴	هزینه تامین منابع پس انداز قرض الحسنه

برای محاسبه شاخص هزینه های تامین منابع از رابطه های ذیل استفاده می شود.

میانگین سپرده به میلیون ریال: هزینه تامین منابع به میلیون ریال = هزینه تامین منابع هر میلیون سپرده هر یک از انواع سپرده

هزینه های استهلاك : هزینه های استهلاك دارایی های ثابت در بانک به روش مستقیم و بدون در نظر گرفتن ارزش اسقاط محاسبه و در حساب ها منظور می شود. به این ترتیب، هزینه های استهلاك جزء هزینه های ثابت بوده و با توجه به نحوه محاسبه آن که به صورت تابعی از زمان در نظر گرفته می شود، تسهیم هزینه های استهلاك بر اساس ساعات کاری پرسنل در سال معقول و منطقی خواهد بود. برای محاسبه شاخص هزینه های استهلاك از رابطه ذیل استفاده می شود.

(ساعت کاری در ماه × تعداد ماه های سال × تعداد پرسنل): کل هزینه استهلاك سال = هزینه استهلاك مربوط به هر ساعت کار پرسنل) و با توجه به اطلاعات موسسه مهر این شاخص برای آن موسسه برابر خواهد بود با $۱۵۵۶.۸۵ = (۸۶ \times ۱۲ \times ۱۵۰) : ۲۴۱,۰۰۰,۰۰۰$

اداری به میزان ۱۷/۶۲٪ می باشد. این هزینه ها رامی توان با نسبت منابع اختصاص داد.

گروه اول: (میزان کار هر نفر در ماه × تعداد ماه سال × تعداد پرسنل): هزینه های گروه اول = هزینه های لازم برای یک ساعت کار هر نفر
گروه دوم: (سرانه پردازش سند × تعداد روزهای کاری در ماه × ۱۲ × تعداد پرسنل): هزینه های گروه دوم = هزینه اداری پردازش هر سند
گروه سوم: میانگین منابع سالیانه به میلیون ریال: هزینه های اداری گروه سوم = هزینه اداری لازم برای هر یک میلیون از میانگین منابع

با توجه به اطلاعات فوق ذکر گروه بندی و شاخص یابی برای هزینه های اداری موسسه مهر به شرح ذیل خواهد بود.

گروه اول: هزینه اداری لازم برای هر ساعت کار هر نفر $۳۰۸۸ = (۸۶ \times ۱۲ \times ۱۵۰) : (۹۰۷,۰۰۰,۰۰۰ \times ۵۲,۷)$

گروه دوم: هزینه های اداری لازم برفقره سند پردازش شده $۱۷۱.۰۵ = (۸۶ \times ۱۲ \times ۲۵ \times ۶۱,۰۱) : (۹۰۷,۰۰۰,۰۰۰ \times ۹,۶۸)$

گروه سوم: هزینه اداری لازم برای هر میلیون ریال میانگین منابع $۱۱۶۸.۳۱ = ۱۳۶,۷۹۰ : (۹۰۷,۰۰۰,۰۰۰ \times ۱۷,۶۲)$

هزینه های مالی: عمده این هزینه ها مربوط به هزینه وصول معوقات و مطالبات مشکوک الوصول است که با توجه به دلایل ارائه شده بخشهای قبلی نباید به قیمت تمام شده اضافه شود و می بایست بر مبنای ریسک وام گیرندگان تسهیم و اخذ شود.

هزینه های تامین منابع: این هزینه ها با توجه به اختصاص سرفصل های حسابداری به سادگی قابل استخراج و استفاده هستند. و قابلیت خود اتکایی بالایی دارند و شامل سود پرداختی به سپرده های سرمایه گذاری است. به ازای سهم هر نوع از منابع به کل منابع قابل تسهیم است. اطلاعات مربوط به منابع و هزینه

این محدودیت، روند پژوهش را تحت تاثیر قرار داده است.

۱۲- نتیجه گیری، بحث و پیشنهادات

نتایج محاسبات

نتایج محاسبات نشان می‌دهد، که برای موسسه مهر استان آذربایجان غربی در سال مالی ۱۳۸۶ (۱) قیمت تمام شده واقعی پول ۱۲/۵۸٪ بوده و قیمت تمام شده تسهیلات اعطایی ۱۴/۴۳٪ است. (۲) هزینه پردازش هر سند ۳۸۹،۳۸۹ ریال بوده است.

بررسی صورتهای مالی سال ۱۳۸۶ موسسه مهر نشان می‌دهد که متوسط نرخ تسهیلات عقود اسلامی منهای قرض الحسنه بیش از بیست درصد بوده و این در حالی است که اگر نرخ حق الوکاله بانکها مصوبه بانک مرکزی به نرخ قیمت تمام شده منابع اضافه می شد این نرخ میبایستی ۱۶/۰۸ درصد محاسبه می گردید.

نحوه محاسبه قیمت تمام شده فعلی بانکها هم از لحاظ تئوری و هم از لحاظ عملی دارای اشکالات عمده می باشد. از جمله :

الف) نا برابری قیمت تمام شده حاصله از شیوه فعلی با قیمت تمام شده واقعی، احتساب هزینه مطالبات مشکوک الوصول در محاسبه قیمت تمام شده برخلاف رویه صحیح تعیین قیمت تمام شده(به علت نامربوط بودن این هزینه در تولید خدمات بانکی و مالی) می باشد .

ب) استفاده از معیارهای ناصحیح برای تعیین نرخ جذب هزینه های سربار قیمت تمام شده پول (هزینه های غیر بهره ای). روش مذکور این هزینه ها را (که ۴۰ درصد از کل هزینه های سیستم بانکی رابه خود اختصاص داده) بین انواع سپرده به نسبت مانده آن سپرده از کل سپرده ها تسهیم می کند. درحالیکه همه آنهايي که با سیستم بانکی آشنایی مختصری دارند

جمع بندی هزینه ها : باتوجه به اجرای مراحل ۱ تا ۴ سیستم ABC و بدست آوردن شاخصهای ذیل به راحتی میتوان خدمات بانکی را قیمت گذاری نمود. جهت سهولت در ادامه کار کلیه شاخص های بدست آمده در جدول ذیل جمع بندی شده است.

جدول (۴): شاخص های به دست آمده برای موسسه مهر بر اساس اطلاعات سال مالی ۱۳۸۶

عنوان شاخص	ارقام به میلیون ریال
حقوق و مزایای هر نفر ساعت	۳۰,۶۴۶
هزینه پرسنلی هر سند پردازش شده	۳۰۱۳,۵۲
هزینه اداری لازم برای هر ساعت کار یک نفر	۳۰۸۸
هزینه اداری لازم برای هر فقره سند پردازش شده	۱۷۱,۰۵
هزینه اداری لازم برای یک میلیون ریال میانگین منابع	۱۱۶۸,۳۱
هزینه تامین منابع برای هر میلیون میانگین سپرده سرمایه گذاری بلند مدت	۲۳۹۷۳۸
هزینه تامین منابع برای هر میلیون میانگین سپرده سرمایه گذاری کوتاه مدت	۱۲۱۹۱۲
هزینه تامین منابع برای هر میلیون میانگین سپرده پس انداز قرض الحسنه	۲۷۸۵۲
هزینه استهلاک مربوط به هر ساعت کار پرسنل	۱۵۵۶,۸۵
کل اسناد پردازشی طی سال	۱,۵۷۳,۸۰۶
متوسط زمان لازم برای پردازش هر سند (بر حسب دقیقه)	۵/۹ دقیقه
کل ساعات کاری طی سال پرسنل استان (بر حسب ساعت)	۱۵۴۸۰۰ ساعت

حال با استفاده از شاخصهای جدول (۴) و تعداد اسناد پردازشی در موسسه مهر در جدول (۲)، بهای تمام شده هر یک از انواع منابع، تسهیلات و سایر خدمات بانکی را میتوان محاسبه نمود که در پیوست ارائه می شود .

۱۱- محدودیت های پژوهش :

در این پژوهش اطلاعات موسسه مهر به طور کامل و اطلاعات بانک صادرات به صورت محدود در دسترس قرار گرفت ولی متأسفانه به علت وجود محدودیتهای شدید در سیستم بانکی کشور برای اخذ اطلاعات (جهت بررسی و تطبیق نتایج حاصله از آن اطلاعات با اطلاعات موسسه مهر)، اطلاعات کاملی از وضعیت تمام بانکهای موجود در استان آذربایجان غربی به دست نیامد. این محدودیت تاحدی بر اطلاعات سیستم بانکی کشور حاکم می باشد در نتیجه

- ۱- محاسبه بهای تمام شده منابع به شیوه بانکی واقعی نمی باشد.
- ۲- با توجه به عدم تفکیک عوامل به وجود آورنده بهای تمام شده منابع، اطلاعات مناسبی در اختیار استفاده کنندگان
- بویژه مدیران جهت تصمیم‌گیری قرار نمی‌گیرد.
- ۳- محاسبه بهای تمام شده منابع به شیوه بانکی توجیه کافی، برای مقاومت در برابر دستورکاهش سودبانکی در اختیار قرار نمی‌دهد.
- ۴- محاسبه بهای تمام شده منابع به شیوه بانکی ابزار و راهکاری برای کاهش هزینه های سربار در اختیار مدیران قرار نمی‌دهد.
- هـ) با توجه به توضیحات فوق الذکر سیستم بانکی باید روشی را بکار گیرد که قیمت تمام شده واقعی منابع را نشان دهد و سهم هزینه ای هر یک از انواع خدمات خود را به صورت مجزا مشخص کند تا بتواند از آن در اخذ تصمیمات مختلف استفاده کند. بهترین شیوه تعیین بهای تمام شده پول برای حل تمام مشکلات بیان شده فوق استفاده از روش هزینه یابی بر مبنای فعالیت (ABC)، به دلایل ذیل می باشد:
- ۱- استفاده از روش ABC الگوی بسیار مناسبی از هزینه ها، نسبت به آنچه که قبلاً بوسیله سیستم هزینه یابی سنتی ایجاد می شد، بدست داده و میدان دید و کنترل هزینه های سر بار را بوسیله پیوند دادن این هزینه ها بطورخاص به فعالیتهایی که باعث ایجاد آنها می گردند، توسعه می دهد.
- ۲- نسبت های عوامل هزینه می تواند در طول زمان، جهت تعیین تغییرات هزینه ها در شعب یا سرپرستی های مختلف و به منظور ارزیابی بهبود هزینه ها، در شعبی که از اثر بخشی پایین هزینه ها برخوردار بوده اند، مورد بررسی قرار گیرد. اطلاع از این تغییرات، پیشرفت مناسبی در بودجه بندی ها و ایجاد مدل‌هایی برای برآورد تغییرات هزینه به وجود می آورد.
- اذعان می نمایند هزینه های سربار متعلق به سپرده های قرض الحسنه و جاری که گردش بسیار بالایی نسبت به سپرده های سرمایه گذاری و مدت دار دارند، باید بیشتر باشد. علت اصلی این نظریه، هزینه مربوط به مراجعه هر بار مشتری به شعبه جهت انجام امور بانکی است. سیستم بانکی علاوه بر عملیات مربوط به سپرده گذاران و وظیفه اصلی دیگری نیز دارد و آن اعطای تسهیلات است. سهم هزینه ای این عملیات مهم، از قیمت تمام شده در روش ابلاغی بانکی مشخص نشده است.
- ج) سیستم بانکی اکثراً به غیر دو فعالیت عمده خود (سپرده پذیری و اعطای تسهیلات) خدمات مختلف کارمزدی شامل دریافت قبوض مختلف خدمات عمومی دولتی مانند آب، برق و...، حوالجات، صدور ضمانت نامه بانکی و ... را برای سپرده گذاران خود انجام می دهد. قیمت این نوع خدمات نیز در قیمت تمام شده به روش بانکی مشخص نیست. در خصوص میزان تأثیر هر یک از این موارد بر ارقام هزینه ای بانک همین بس که حدود ۲۳۰۰ نفر از ۲۲ هزار نفر تحویلدار شبکه بانکی بطور دائم در حال پرداخت قبوض خدمات اجتماعی می باشند که کمترین کارمزدهای ممکن را از این بخش دریافت می نمایند. توضیح اینکه هزینه هر قبض وصولی و پردازش بانکها ۱۴۰۰ ریال است در حالیکه دولت فقط ۲۰ ریال به بانکها می پردازد و این رقم زمانی قابل توجه می شود که بدانیم تعداد قبوض صادره شامل آب، برق، تلفن، گاز و... حدود دویست میلیون در سال است^۱ و این امر باعث افزایش هزینه ۲۷۶ میلیارد ریالی (حدود ۷٪ کل هزینه های پرسنلی) بر سیستم بانکی می شود.
- د) در قسمت ارائه مدل عملی این پژوهش قیمت تمام شده منابع به روش ABC - درصد متفاوت از قیمت تمام شده محاسبه شده در روش بانکی می باشد. مقایسه این دو نرخ موید این مطلب است که:

فهرست منابع و مأخذ:

الف) منابع غیر مکتوب

شامل مصاحبه با تعداد زیادی از مسئولین موسسه مالی و اعتباری مهر در سطح کشور و ایجاد ارتباط با مسئولین بانکهای دولتی در سطح استان آذربایجان غربی.

ب) منابع مکتوب (بر اساس حروف الفبا)

آذر عادل و مومنی منصور، (۱۳۷۵)، آمار و کاربرد آن در مدیریت جلد اول و دوم، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، تهران.

بانک مرکزی، (۱۳۷۱)، قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین نامه ها و دستور العمل های اجرایی، انتشارات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تهران.

پژوهشکده پولی و بانکی کشور، (۱۳۸۳)، تفسیر گزارشها و صورتهای مالی بانک ها (ویرایش دوم)، انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تهران.

پژوهشکده پولی و بانکی کشور، (۱۳۸۰)، بانکداری اسلامی، (ویرایش دوم- چاپ دوم)، انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تهران.

جمشیدی سعید، (۱۳۸۴)، بانکداری اسلامی، انتشارات شکوفه، تهران.

رهنمای رود پستی، فریدون، دکتر جلیلی، محمد، (۱۳۸۶) هزینه یابی هدف مبتنی بر ارزش آفرینی، انتشارات ترمه.

رهنمای رود پستی، فریدون، (۱۳۸۶) هزینه یابی بر مبنای فعالیت و مدیریت بر مبنای هدف، انتشارات ترمه.

ونوس داور- صفائیان میترا، (۱۳۸۱) روشهایی کاربردی خدمات بانکی، نشرنگاه دانش، تهران.

۳- در دسترس بودن نسبت های عوامل هزینه بر طراحی خدمات مالی جدید تاثیر گذاشته و باعث تعدیل در طراحی خدمات فعلی گردیده و میتواند قیمت هر خدمت ارائه شده یا قابل ارائه در آینده رابه صورت جداگانه و دقیق محاسبه کند.

با توجه به تمام مطالب ارائه شده فرضیه تحقیق مورد پذیرش بوده و می توان اذعان داشت که " شیوه محاسبه بهای تمام شده در سیستم بانکی کشور از لحاظ علمی و قواعد بانکداری اسلامی مناسب نیست " البته ذکر این نکته قابل تامل است که به علت دولتی بودن سیستم بانکی در کشور این موضوع تا به حال چندان مورد توجه قرار نگرفته است. ولی به نظر می رسد با سیاست گذاری جدید دولت مبنی بر کاهش نرخ تسهیلات، همه بانک ها و موسسات مالی و اعتباری مجبورند حتی برای مدیریت هزینه های خود هم که شده نسبت به تعیین بهای تمام شده از شیو های نوین و تحلیل نتایج حاصل اقدام نمایند.

با توجه به نتایج این تحقیق، پیشنهاد می گردد که در پژوهشهای آتی، به موضوعات زیر توجه شود:

- ۱) تحلیل اقلام سر بار قیمت تمام شده پول در بانک ها و ارائه راهکار در جهت حداقل کردن آنها.
- ۲) بررسی قیمت تمام شده پول برای خدمات قابل ارائه در بانکداری الکترونیک.
- ۳) بررسی علل بالا بودن نرخ بهای تمام شده منابع در ایران نسبت به سایر کشورها.
- ۴) بررسی و تحلیل تاثیر نرخ اندوخته سپرده قانونی بر روی قیمت تمام شده پول برای بانکها و تعیین نرخ مناسب سود برای انواع سپرده های سرمایه گذاری به روش بها یابی بر مبنای هدف.

۱۱- میرزایی غلامرضا، ۱۳۸۱، "حسابداری بر مبنای فعالیت"، ماهنامه انجمن حسابداران خبره شماره ۱۳۰.

۱۲- نمازی محمد، ۱۳۸۲، "بررسی سیستم هزینه یابی بر مبنای فعالیت"، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۲۶ و ۲۷.

یادداشت‌ها

- ۱- وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۸۳ عملکرد سیستم بانکی کشور طی برنامه سوم توسعه، انتشارات وزارت امور اقتصادی و دارایی، تهران، ص ۱۱۹.
- ۲- جمشیدی سعید، ۱۳۸۴، بانکداری اسلامی، انتشارات شکوفه، تهران، ص ۳۰ تا ۳۷.
- ۳- بخشنامه شماره ۱۷۹۹ مورخ ۸۲/۱۰/۱۸ بانک ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۴- پژوهشکده پولی و بانکی کشور، ۱۳۸۳، تفسیر گزارشها و صورتهای مالی بانکها انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی، تهران، ص ۱۶.
- ۵- *Activity based pricing*
- ۶- مطالب این قسمت از دو منبع ذیل اقتباس شده است:
 - دکتر رهنمای رود پشته، فریدون، دکتر جلیلی، محمد، هزینه یابی هدف مبتنی بر ارزش آفرینی، انتشارات ترمه، سال ۸۶ و
 - دکتر رهنمای رود پشته، فریدون، هزینه یابی و مدیریت بر مبنای هدف، انتشارات ترمه، سال ۸۶.
- ۷- مراجعه شود به دستورالعمل نحوه ی محاسبه ی قیمت تمام شده ی پول در سیستم بانکی کشور به شماره ی ۶۰۱ مورخ ۸۳/۵/۱۸
- ۸- سالاری ناصر، ۱۳۸۳، بررسی امکان کاهش هزینه های سیستم بانکی، مقاله ارائه شده در اولین همایش بررسی نقش و عملکرد نظام بانکی در تحقق اهداف توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، تهران، ص ۹۶.
- ۹- مراجعه شود به دستورالعمل نحوه ی محاسبه ی قیمت تمام شده ی پول در سیستم بانکی کشور به شماره ی ۶۰۱ مورخ ۸۳/۵/۱۸
- ۱۰- سیف ولی اله، ۱۳۸۳، تاثیر هزینه سیاستهای پولی بر نظام بانکی کشور، مقاله ارائه شده در چهاردهمین کنفرانس سالانه سیاستهای پولی و ارزی، تهران، ص ۱۰۹.

هدایتی علی اصغر، (۱۳۶۷)، عملیات بانکی داخلی، انتشارات بانک مرکزی ایران، تهران.

ج (مقالات و بخشنامه ها

- ۱- اداره مطالعات و کنترل ریسک بانک تجارت، (۱۳۸۳)، گزارشات سالیانه (هزینه فرصتهای از دست رفته در بانک تجارت)، تهران.
- ۲- اداره بررسیها و سیاستهای اقتصادی، (۱۳۸۳)، ترازنامه و گزارش های اقتصادی بانک مرکزی، تهران
- ۳- افخمی سعید، (۱۳۸۱)، "هزینه یابی هدف"، ماهنامه حسابدار، شماره ۱۲۲.
- ۴- بخشنامه شماره م/ب/۱۴۹۶ مورخ ۸۲/۸/۲۰ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۵- بخشنامه شماره م/ب/۱۷۹۹ مورخ ۸۲/۱۰/۱۸ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۶- بخشنامه شماره م/ب/۸۴۷ مورخ ۸۳/۶/۷ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۷- بخشنامه شماره ۶۰۱ مورخ ۸۳/۵/۱۸ بانک ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ۸- بن عید علی القری، محمد، ترجمه مصباحی مقدم غلامرضا، ۱۳۸۴، "مشکلات بانکهای اسلامی و راه حل ها"، فصلنامه تخصصی اقتصاد اسلامی شماره ۲۰.
- ۹- سالاری ناصر، ۱۳۸۳، "بررسی امکان کاهش هزینه های سیستم بانکی"، مقاله ارائه شده در اولین همایش بررسی نقش و عملکرد نظام بانکی در تحقق اهداف توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، تهران.
- ۱۰- سیف ولی اله، ۱۳۸۳، "تاثیر هزینه سیاستهای پولی بر نظام بانکی کشور"، مقاله ارائه شده در چهاردهمین کنفرانس سالانه سیاستهای پولی و ارزی، تهران.